

s most már alig hihető, hogy egyhamar leengedjék a színpadról. Benne Rákosi Szidi magaslatán jár, a meleg szív és szinte eszköztelen közvetlenség birodalmában.

De jó és lelkes munka a többieké is. Közülök Somlay Artúr elegáns és diszkrétén érzelmes kegyelmese jár az élen. Gózon Gyula józanul szerelmes nagyvágója mulatságos, egy kissé talán kelleténél rikitóbb karikatura. Ihász Lajosnak is ezen a színpadon le kell szoknia néhány felesleges kabaré-aláhúzásról; megfigyelése, mozgása egyébként igen jó. Székely Lujza finoman beszél, csak nem elég meggyőzően léha és «önálló». Sugár Lajos rokonszenves hangfogóval játszik a szerkesztői konfidencia húrjain. A Magyar Színházból átkerült Szigeti Jenő ügyvédje valamivel demokratikusabb föllépésű, mint aminők a «kegyelmes» kliensekéi szoktak lenni. Pataky Miklós akkurátus s a helyzet magaslatán álló detektívje jóízű epizód munka.

Rédey Tivadar.

Képzőművészeti szemle.

A Szent Imre-szobor.

A lilimos királyfi tiszteletére rendezett fényes ünnepek nem múlnak el nyomtalanul Budapest felett. *Izabella* királyi hercegasszony Szent Imre szobrával ajándékozta meg a nemzetet: a hódolat aktuális pompájából ez a szobor kiválik s ércből öntött maadandóságával messze a jövőbe néz.

Alkotója, *Kisfaludi Strobl* Zsigmond igen érdekes feladat előtt állott s azt szerencsésen meg is oldotta. Szent Imre alakját a mult távolából közelebb hozta, összekötötte a mai étellel, a mai ideálok fohászába állította. A szent királyfi bronzalakja magas talapzatán egyedül áll, kiválik a többiek közül. Szelíden, jószágosan, merengve néz maga elé, silhouettje

lágyan rajzolódik az égboltozatra. Lábainál hódoló csoport helyezkedik el: leányok, akik liliomot nyujtanak feléje, meg izmos fiatal férfiak: cserkészek, leventék, emerkánások, szimbolumai azoknak a csoportoknak, melyek a szent kultuszával bensőséges kapcsolatban vannak. A mai élet veszi körül, mai emberek és mai eszmék hódolnak szent alakja körül. A kompozíció háromszöge a szereplőket szigorú egységbe fogja. Mintázásuk bátor és erőteljes, ki kell emelni a modern ruhák sikerült ábrázolását, amely mutatja, hogy szobrászaink alapos ok nélkül idegenkednek a mai öltözetek ábrázolásától, mert azoknak megoldásában igen sok és érdekes plasztikai lehetőség rejlik.

A szobrászat stílusproblémáin kívül a szép emlék még egy szempontból figyelmet érdemel. A királyi hercegasszony nemes tette a Habsburgok műpártolásának régi fényét idézi emlékezetbe, amelyből hazánknak alig jutott egy-egy sugár. Szent Imre szobra az első emlékszobor, amelyet Habsburg-család tagja Magyarországon emelt, mert az előzőek — pl. a milleniumi szobrok — nem családi, hanem magyar királyi megbízásból és költségre készültek. Izabella királyi hercegasszony szívvel-lélekkel ott állt megvalósuló gondolata mellett, olyan anyira, hogy felíratait maga váltogatta ki *Tormay* Cecilia Kis magyar legendáriumának régies zamatú, ékeesen zengő mondatai közül. G.

Csoportkiállítás az Ernst-múzeumban. Az Ernst-múzeum, régi szokásához híven, szezonnyitó kiállításán néhány fiatal festő bemutatkozására nyújt alkalmat. Négy nagyon különböző művész képei töltik meg a termeket. *Márkus* Imre kisméretű pasztellképein nehéz, összefogó és tagozó konturok között elmosott és szűk tónusokba sűrített színekkel súlyos, tömör formákat ad. Van ebben a mód-

ban valami érzékeny pesszimizmus. A munkás és apró örömkben, szórakozásokban, szenvedésben lefutó életnek megható, tragédia nélküli súlya van ezeken a képeken. Nemcsak a témájuk szerint. Az eszközei is komorak, tiszta és értelmesen szomorok látás hordozói. Kevés eszközzel, kevés tónussal és színnel, szolid, markáns rajzzal karakteres mozgásba helyezett alakokat fest. Mindezek a tulajdonságai rokonszenvéssé teszik lírikus festőegyéniségét.

Szantrucek Jenő nyers színeinek, szervetlenül széthulló, impresszionista foltjai Vaszary hatását mutatják. A képszerűségnek, a vízió festői rendjének, szerkezetének elhanyagolásában elvész képeinek meggyőző ereje. Amilyen tömör és koncentrikus festői gondolkodásmódja van Márkusnak — époly laza és ellenőrizhetetlen a *Szantrucek*é.

Ecsödi Ákos primitív formaadása, érzelmes festőisége még az útkeresés nehézségeivel küzd. Stilisztikus egyenetlenségei ebből a keresésből származnak.

Klie Zoltán elvont képein meglepő a leleményes, változatos képarkitektúra. Szerkesztésmódja rendkívül összetett, legtöbbször igen dekoratív, finomizlésű, de raffinementje sokszor elejti magát a mondanivalót a színné, vonallá kívánkozó emberi élményt. Képei, melyek leválnak az értelmi és érzelmi élet meleg vérkeringéséről, szépségükben ornamentummá hűvösödnek. *Biai Föglein* István közeláll a természetelvűséghez. Komplikált és nehéz témáival egyelőre nincsen arányban a felkészültsége. Okos, józankodó pikturája néha felmelegszik és ilyenkor (mint egyik csendéletén) komoly festői értékei is megmutatkoznak.

Két olasz grafikus metszeteit mutatja be a kiállítás. Mindketten ügyes, lelkiismeretes fametszők. Technikai felkészültségük, tartózkodó régiességük elismerésre méltó.

A XII. nemzetközi építészkongresszussal kapcsolatosan a rendezőség két óriásméretű kiállításban mutatja be a magyar múlt és a modern nemzetközi építőművészet értékeit. A Nemzeti Szalon termeit «a magyaros építőstílus-törekvéseit» képviselő csoport munkái töltik meg. Az úttörés érdeme *Feszl Frigyesé* és *Lechner Ödöné*. *Feszl* munkáin a történelmi stílusok mellett először jelenik meg keleti, mór elemek között a magyar népművészet — inkább csak halavány vonatkozásokban, mint határozott idézet formájában. *Lechner* Ödön, a nagy álmodó, hatalmas víziókban fogta össze azokat az elemeket, melyek az ő egyéni és rendkívüli «magyar stílusát» alkották. A keleti elemek (India) nála már nem valamely európai történelmi stílussal lépnek házasságra, hanem egészen sajátos és a következményekkel sok tekintetben igazolt modern szerkezet és formaérzéssel. *Lechner* Ödön épületeit a keleties oromzat, pártázat, általában az erősen tagolt vonalvezetés, a magyar népies ornamentika alkalmazása jellemzi és az, hogy a szerkezetnek a külső formákban adott hangsúlyát elejti. Lehet, hogy a mai kor néprajzi, építészeti és művelődéstörténeti eredményein át többrendbeli kifogás eshetik ezzel a kísérlettel szemben, az azonban bizonyos, hogy életet, értéket olyan művészi ingénium adott bele, mely még a tévedések számára is tiszteletet parancsol.

A romantika után tisztábban, reálisabban kezdtük látni a magyarságnak nyugathoz való viszonyát s a magyaros stílus-keresések is több reális alapot kaptak. A lakóház építészet, a meg-hitt lelki épületek több joggal, szorosabb rokonság alapján öltötték magukra a magyar népművészet formáit. Így *Torockai Wiegand*, *Medgyaszay* István, *Koós* Károly, *Györgyi* Dénes és mások egy-egy individuális nézőpontról sokkal több pozitív ered-

ménnyel foglalkoztak a magyar stíluskereséssel, mint az emlékszerű építészeti mesterei.

Jelentékeny csoportja az építésznek a felvidéki pártázatos építészeti nyomain indult ebben a stíluskeresésben. *Lechner Jenő* és *Medgyaszay István* ilyen szerű munkái ma már általánosan elismert értékek.

*

A Múcsarnok termeiben a magyar műemlékek gazdag sorozata mellett nemzetenként csoportosított gyűjtemények mutatják be a mai kor építészeti törekvéseit.

A műemlékeket egyházi és hadi rendeltetésük szerint lehetne csoportosítani. A jáki, esztergomi, pécsi, kisbényi, zsámbéki, pannonhalmi, garamszentbenedeki templomok közismert szépsége mellett ott látjuk a kevésbé ismert karcsúan kecses máriafalvi templomocská üde gótikáját. Kassa, Kolozsvár, Brassó, Nagyenyed székesegyházai mellett a színei templom tornyának pártázatos ormát.

A várépítészet emlékei közül Vajdahunyad épségével, méreteivel imponánsan kiemelkedik. Erdély és Felsőmagyarország várai viharos történelmi multunk dúlásaiból megmaradt értékek. Mindezek nagyrészen a gótikus és kis számmal a román kor emlékei. A reneszánsz korból, Mátyás király és a Báthoryak erdélyi építkezéséből aránylag nagyon kevés tárgyi emlékünk maradt. A törökkel vívott harcokat követő barokk időkből teljes pompájában áll a gazdag egyházi és főúri építkezések számos emléke. Közülük az acsai, aszódi, eperjesi, veszprémi, az egri érseki, gyulafehérvári püspöki épületeket igen szép fényképek mutatják be.

A modern magyar építészet, mely a nyugati racionalizált építészettel tart lépést — inkább csak tervekkel és nagyon kis részben kész épületek fényképeivel mutatkozik be. Ennek oka kétségtelenül gazdasági viszo-

nyaink mellett a közönség tájékozatlansága és bizalmatlansága az új építészettel szemben. A kiállítás külföldi anyaga, a német, lengyel, cseh, hollandiai, svéd és finn építészet beszámolója olyan általános, egybehangzó tanúságot tesz a racionalizált építészet mellett, hogy alkalmas a tamások meggyőzésére vagy legalább is meggondolkoztatására.

A vendég nemzetek gyűjteményét szemelláthatólag abból a szempontból válogatták, hogy legfrissebb eredményeikkel dokumentálják építésztükön át művelődésüket. Mert minden építészeti stílus a formáló közönség igényeiből, szükségleteiből egész életének külső-belső ritmusából nő. A barokk óta ebben az értelemben vett stílus nem született. A modern kor, a tárgyiasság kora, a fokozott gazdaságosság szempontját érvényesíti az elgondolástól a kivitelig, használatig. Az egyszerűségből, olcsóságból, praktikumból — és a higiénia szempontjából olyan stílust fejleszt, mely a történelmi stílusokkal egyenértékű. Csak a bambergi székesegyházra, a stockholmi városházára, a finnek parlament-épületére hivatkozunk, mint a mának és az egyszerűsmindenkori építészetnek legszebb alkotásai sorába máris akreditált épületekre. Ezeken kívül is, ha a jelenkor építészetének ezt az imponáns sereg-szemléjét nézzük, lehetetlen szabadulni attól a lenyűgöző erőttől, attól a jövő számára ellenállhatatlan lendülettel elkötelező határozottságtól, ami a mai szellemű épületek karakterében van. Hatalmas, tömör formák, nagy, sima felületek, melyeket csak váltakozó anyagok, váltakozó színek tagoznak. Hosszú töretlen frontú épületen összefüggő ablaksorok és falfelület cserélik fel egymást. Irodák, üzlethelyiségek, lakószobák, melyeknek egy-egy fala teljes üvegátlátszóssággal tárul a napfény elé, az egészség felé. Csak vízszintes vagy

csak függőleges tagozás. Nincs már semmi a klasszikus ékítőelemek szerkezetet hangsúlyozó játékból. Nincs ornamentum. Szükszavúak, komolyak, néha ridegek, céltudatosak ezek az épületek — mint maga a kor, melyben már nem erény, hanem életföltétel a józanság.

Ezen a stilon azután minden nép a maga belső sajátosságai szerint színesít, változatokat hoz ki. Érdekes megfigyelni, hogy az északi népek tisztábban, kevesebb előítélettel bántanak vele. A déli népeket sokkal jobban szaturálta a klasszikus művészet, mint hogy le tudnának mondani egy-egy kis emlékezésről, idézetről, a nagy hagyományairól. Az *olaszokat* a fassió koncentrikus akarása viszi ezen az úton. A teljes szociális korszerűség mellett mégis a tripoliszi mintavásár diadalkapuján klasszikus, a milánói grafikai ipar pavillonján barokk reminiscenciák, a torinói kémiai pavillonon komplikált tagozás páthosza és ünnepélyessége látszanak. A *franciák* és *belgák* gyakran a szecesszióhoz tapadnak egy-egy vonatkozásukkal. Ritkán és nyilvánvalóan német hatásra tagadják meg régi tradícióikat. *Svédország* a tiszta és karcsú formákat szereti. Sok könnyedség, artisztikum és elegancia van a művészetükben. Formai szüksévságuk is lágyabb, színesebb és a logikájuk is, mellyel az anyagba gondolkoznak, hajlékonyabb, derűsebb, mint a németségé. A *finnek* egyszerűek, zordak és misztikusak. Liljequist temploma egymásbaillő íveivel legtisztább emberi gondolat az Istenről a mai építészet nyelvén. Más épületeik is simák, zárt és tagolatlan térformákból állanak, de hiányzik róluk az elfogultság a régivel szemben. Egyszerűségük inkább természetesség, mint akarat. Az *angolok*, kik a háborút megelőző évtizedben lakóház építészetükkel egész Európának utat mutattak, most elvesztették ezt a hegemoniájukat.

Romantikus konzervativizmusuk megtartja azokat a formákat, a lakóháznak azt a lelkét, mely ott fejlődött az ősi talajból, a polgári jólétben adott szükségletek és igények, hajlandóságok és érzékenységek szerint. A *hollandiai* építészet az angol szentimentális és a német racionális építészet mentén megoszlik. A *vatikáni* állam néhány új épülete rendkívül izléses megoldásban egyesíti a modern igényeket a régi formákkal. Ez a néhány épület (a rádióállomás, az etiopiai kollégium) egyszerű előkelőségével a korareneszánsz tiszta derűjére emlékeztet.

Az az építészet, melyet az *U. S. A.* gyűjteménye mutat be a maga gigantikus alkotásaival, tülesik azokon az esztétikai dimenziókon, melyekben mi európaiak élünk és érzékelünk. A mi gondolkodásunk belső formáiban törvényt alkotó «tér» és «idő» fogalmát nem tudjuk ilyen egyoldalú méretezésre beállítani, amilyenek ezek a felhőkarcoló buildingok. El tudjuk képzelni azt a miénktől különböző esztétikai beidegződést, mely a viszonyokból együtt nő a végtelen emelet-sorokkal, mert hiszen a felhőkarcolók között látunk olyat, melynek markáns függőleges tagozása a magassági kiterjedésnek szinte gótikus jellegű tudatos hangsúlyozását mutatja. Van a mi számunkra valami háthorzon-gatóan félelmetes, barátságtalan és vigasztalan érzés a látványukban. Inkább negatív érzések — a lelkesítő felvillanyozó élménykomplexumban. Ez az idegenség természetes érzés-reflexünk minden olyan művészettel szemben, mely akár keletről, akár nyugatról való, de idegen a mi számunkra.

Szokolay Béla.

Magyar folyóiratszemle.

Klebelsberg Kuno gróf Stockholmban és Varsóban tartott előadásait közli a *Budapesti Szemle* «A magyar